

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 329(477)

О. В. Балашова

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ УКРАЇНИ: СТАБІЛІЗУЮЧИЙ ЧИ ДЕСТАБІЛІЗУЮЧИЙ ЧИННИК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ?

Основним проблемним питанням статті є якість впливу політичних партій на стан національної безпеки держави, зокрема у її політичному контексті. Методом контент-аналізу досліджуються програми політичних партій на присутність чи відсутність в них тенденції щодо стимулювання національної єдності суспільства. Також частково аналізуються сучасні суспільно-політичні розколи в країні, з метою виявлення їх першопричин. Автор робить висновок, що політичні партії не лише не зацікавлені та не сприяють формуванню політичної нації, а й вносять значний дисбаланс у сферу національної безпеки держави загалом, через сприяння штучній регіоналізації електорату і суспільних настроїв в цілому.

Ключові слова: політична партія, національна безпека, національні інтереси, національна єдність.

DOI 10.34079/2226-2830-2019-9-25-64-76

В період становлення сучасних політичних партій, ірландський мислитель Едмунд Берк один з перших звернув увагу на позитивні аспекти їх функціонування. Він наголошував, що партії, інтегруючи людей, дають змогу формулювати спільні погляди та картину майбутнього [35]. А найголовніше, політичну партію Е. Берк розумів як організацію, що на основі взаємних прагнень та узгоджених принципів пропагує національні інтереси [30]. В умовах тривалих трансформації, перманентних автаркічних тенденцій серед еліти та відсутності стійкого базису громадянського суспільства такий підхід до трактування політичних партій виявляється особливо актуальним і в сучасних українських реаліях. Адже національні інтереси – це наріжний камінь національної безпеки держави загалом. І не тільки воєнні дії на території держави змушують вкотре звернути увагу на якість системи забезпечення національної безпеки, але й кожні наступні вибори, як лакмусові папірці, яскраво демонструють слабкі місця у цій системі.

Відповідно до класичних визначень, політичні партії є незамінними інститутами демократії та демократичних суспільств [31]. В ідеалі, політичні партії виступають інструментами демократизації/консолідації через артикуляцію та агрегацію громадської думки та інтересів, заохочення до політичної участі та у сприянні політичної та національної інтеграції. І знову ж таки акцент ставимо на інтеграції нації. Чи знайоме це нашій політиці та політикам? Яку роль у програмних документах основних політичних сил відіграє питання національної безпеки? А основним проблемним питанням нашого дослідження буде спроба з'ясувати – стабілізуючими чи дестабілізуючими елементами забезпечення національної безпеки України є політичні партії.

Дослідження здійснено в рамках неонституційного підходу, адже основними одиницями аналізу є політичні партії, проте з урахуванням біхевіористичних аспектів їх функціонування (активність/неактивність у сфері національної безпеки) а також нормативних – для аналізу законодавчої бази, що регулює питання пов'язані з політичними партіями та сферою національної безпеки.

Метою даного дослідження є аналіз аналізуються сучасних впливів політичних партій України на суспільно-політичну ситуацію в країні та забезпечення національної безпеки. Основними методами у нашій роботі є порівняльний (зіставлення законодавства, програм політичних партій, світового та українського досвіду), контент-аналіз партійних програм та загальнонаукові методи систематизації та узагальнення масиву даних та отриманих результатів, з подальшою екстраполяцією та інтерпретацією конкретних тенденцій.

Щодо попередніх досліджень впливу політичних партій на сектор національної безпеки України, то варто найперше згадати В. Загривенко, який доводить, що парламентські політичні партії реально впливають на забезпечення національної безпеки на всіх стадіях процесу – від вироблення концепцій і стратегій до реалізації та контролю та А. Курас, який стверджує, що в діяльності українських політичних партій помітна низка дестабілізуючих чинників, які суттєво ослаблюють рівень національної безпеки держави. Опосередковано дана тематика зустрічається в дослідженнях О. Зорич, М. Кармазіної, Ю. Шайгородського, Т. Бевз. Комплексне трактування західної точки зору щодо співвідношення досліджуваних концептів міститься у монографії Дж. Зелізера. Враховуючи актуальність численних ризиків національній безпеці та нетривалий досвід функціонування політичних партій, дана проблематика також має місце серед досліджень науковців країн Африки та Азії [1; 7; 8; 9; 27].

Національна безпека та її «невоєнний» вимір

Для початку спробуємо дати визначення такому об'ємному концепту як національна безпека. У нашому дослідженні візьмемо за основу трактування Фонду міжнародної безпеки при ЮНЕСКО, національна безпека визначається як система державних і суспільних гарантій стабільного розвитку нації, захисту її базових цінностей та інтересів, джерел духовного і матеріального добробуту від зовнішніх та внутрішніх загроз [11].

Як дуже влучно відзначив А. Волферс у своїй монографії «Національна безпека», сам «символ національної безпеки дуже часто слугує приводом до семантичної плутанини» [36]. Причина в тому, що концепція національної безпеки залишається неоднозначною, еволюціонувавши з більш простих визначень, які підкреслювали свободу від військової загрози та політичного примусу¹ до все більшої кількості невійськових аспектів, де акцент ставиться на національній єдності та громадській вдоволеності станом існуючих порядків.

Національна безпека за умов сьогодення – це стан здатності нації подолати багатомірні загрози явному добробуту свого народу і її виживання як національної держави в будь-який момент часу, за умов збалансованої роботи усіх інструментів державної політики [33, с. 52-54].

¹«Нація в безпеці, коли їй не доводиться жертвувати своїми законними інтересами, щоб уникнути війни» В. Ліппман, або «значення національної безпеки означає свободу від іноземної диктатування, Г. Лассвел, – взято з Romm, Joseph J. (1993). Defining national security: the non-military aspects. Pew Project on America's Task in a Changed World (Pew Project Series). Council on Foreign Relations. p. 122.

Українське ж законодавство трактує національну безпеку переважно лише з точки зору її силових компонентів. У 2003 році було прийнято закон «Про основи національної безпеки України», який пропонував максимально деталізовану дефініцію, розуміючи національну безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [5]. Проте з набуттям чинності нового закону «Про національну безпеку України» з червня 2018 року, формулювання істотно змінилось. Діючий закон визначає національну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [6]. Тобто бачимо, що акцент змістився виключно в контури реальних військово-територіальних викликів. Що стосується політичних партій (в даному випадку лише як складових значно ширшого поняття – громадські об'єднання), то у старому законі вони належали до суб'єктів забезпечення національної безпеки [5], а ось у діючому законодавстві отримали хоч і дуже опосередковані та розмиті, проте амбівалентні повноваження, а саме – у сферах і здійснення, і контролю політики забезпечення національної безпеки України. Законодавець відносить громадські об'єднання, що добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України, до сектору безпеки і оборони (поряд із військовими, правоохоронними, розвідувальними формуваннями, завданням яких є безпосередній захист національних інтересів України) (ст. 1, п. 16; ст. 12, п.1). Водночас громадський контроль є одним із елементів демократичного цивільного контролю, основною функцією якого є зміцнення національної безпеки України (ст. 1, п. 5; ст. 4, п. 1; ст. 10) [6].

Хоча в жодному із згаданих законів не зустрічається конкретний термін – політична партія, проте ми бачимо, який, опосередковано, широкий спектр повноважень вони отримують, за умови присутності бажання залучення до сфери реалізації та контролю політики забезпечення національної безпеки України. Проте справжній парадокс полягає в іншому, політичні партії (як об'єднання громадян, що отримують представницькі мандати у парламенті) прямо чи ні, завжди причетні до процесу вироблення та впровадження політики національної безпеки країни. І річ не лише в потенційних загрозах, які можуть нести політичні партії екстремістської орієнтації. Як наприклад, О. Власюк описуючи ймовірні фактори ризику для територіальної цілісності країни, через зміни конституційного ладу силовими методами виокремлює два основних джерела небезпеки: а) терористичні групи, створені в Україні, у тому числі за сприяння закордоння; б) політичні партії, які незаконно створили такі групи або мають вплив у Збройних Силах України, зокрема, в їх керівництві чи окремих підрозділах [2].

Або ж як у «Воєнній доктрині України» 2015 року [23], де воєнно-політичні відносини трактуються як «сукупність намірів і дій сторін (держав, коаліцій держав, міжнародних корпорацій, політичних партій, суспільних рухів), спрямованих на досягнення власних інтересів із застосуванням воєнних інструментів разом із усіма наявними іншими інструментами у політичній, воєнній, економічній та інших сферах життєдіяльності», тобто вкотре ставиться акцент на значущості політичних партій у державі та її безпеці.

А основний нюанс в тому, що риторика політичних партій, зокрема їх лідерів (особливо враховуючи специфіку українських партій, де фактор лідера є визначальним) має безпосередній вплив на якість забезпечення національної політики. Така роль партій

не є індивідуальним та оригінальним кейсом лише для України. С. Хантінгтон, Дж. Коулмен і К. Росберг, Дж. Лапаломбара і М. Уайнер у своїх дослідженнях політичні партії розглядали як інструмент будівництва держави та нації, як засіб забезпечення політичної стабільності та єдності народу [31].

Політичні партії та національна безпека

Сьогодні популярними є емпіричні дослідження ролі політичних партій у галузі забезпечення національної безпеки. Наприклад, відомий американський аналітичний центр дослідження державної політики «ThirdWay» впродовж останніх років стабільно моніторить рівень громадської довіри до державних установ щодо питань національної безпеки. За шкалою від 1 (немає довіри) до 5 (високий рівень довіри) визначається рівень довіри до основних п'яти інституцій, що відповідальні за забезпечення національної безпеки. На кінець 2018 року середня оцінка для кожної установи була такою: 3,92 до військових формувань, 3,20 до розвідувальних органів, 2,87 до федеральних судів, 2,79 до Президента і 2,54 до Конгресу. У кластері питань довіри до парламенту ключову роль відіграє саме позиція населення щодо політичних партій. Середній показник впевненості респондентів у здатності Республіканської партії захищати національну безпеку США становить 2,81, а для Демократичної партії – 2,61 (див Рис.1). Хоч обидві партії сприймаються більш сприятливо, ніж Конгрес в цілому, який має середній бал 2,54, проте даний результат є недостатньо високим, що говорить не тільки про обмежену спроможність партій в галузі забезпечення національної безпеки, а й про зневіру у класичних політичних партіях загалом, і подібна тенденція носить глобальних характер [29].

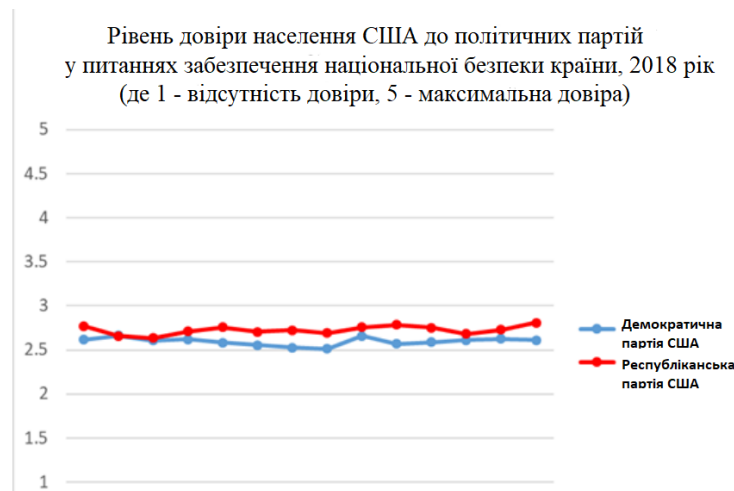

Рис. 1 Здатність політичних партій США гарантувати національну безпеку держави. Результати соціологічного опитування.

Враховуючи стабільно низький рівень довіри українців до політичних партій (5-10 %), можна припустити, що у сфері захисту національних інтересів України, показники партій були б ще нижчими [3]. Цікаво простежити, як самі партії розуміють концепт національної безпеки, що ставлять на перше місце говорячи про національну безпеку. Та й чи взагалі питання національної безпеки має вагомий статус для сучасних українських партій?

Для початку, за допомогою елементарного контент-аналізу проаналізуємо програми найпопулярніших політичних партій України (табл.1)

Таблиця 1

Частота використання термінів, що корелюються із національною безпекою, у текстах партійних програм

Назва політичної партії (к-ть сторінок програми)	Частота використання термінів у текстах партійних програм				
	Націо-нальна безпека	Націо-нальні інтереси	Загрози/виклики	Стабільність / розвиток	Нація (та близькі за значенням поняття)
«Батьківщина» (16 ст.) [14]	0	0	2/0	1	1 (припинення політики роз'єднання країни та забезпечення єдності миру, злагоди і спокою)
«Громадянська позиція» (8 ст.) [17]	1	3	5/2	1/5	2 (здоров'я нації, політична нація)
«За життя» (3 ст.) [18]	0	0	0/0	0/4	1 (національна ідентичність)
«Народний фронт» (12 ст.) [19]	1 (10 разів – безпека)	1	0/0	0/18	1 (національна ідентичність)
«Об'єднання «Самопоміч» (5 ст.) [20]	0	0	0/0	0/3	3 (двічі нація, національне тіло)
«Опозиційний блок» (2 ст.) [21]	0	0	0/0	1/1	0
Блок Петра Порошенка «Солідарність» (32 ст.) [15]	10	1	6/11	1/17	3 (національна ідентичність та двічі національна самобутність)
ВО «Свобода» (44 ст.) [16]	0 (10 разів – безпека)	1	2/0	0/19	11 (9 разів – нація та національна історія, національна ідея)

Радикальна партія Олега Ляшка (4 ст.) [22]	0	0	0	0/1	0
--	---	---	---	-----	---

Також чи звертають партії увагу на актуальні виклики і загрози нашій державі та чи значущими є питання її розвитку та стабільності? У нашій роботі беремо до уваги програми таких партій: «Батьківщина», «Громадянська позиція», Блок Петра Порошенка «Солідарність», «Опозиційний блок», «За життя», Радикальна партія Олега Ляшка, «Об'єднання «Самопоміч», ВО «Свобода» та «Народний фронт».

В загальному, аналізуючи програмні документи політичних партій на предмет актуальності для них питань національної безпеки, варто виділити такі особливості:

1. Сам термін національна безпека (та національні інтереси) практично не зустрічається в текстах програм, за винятком БПП «Солідарність» та партії «Громадянська позиція».

2. У програмах партій ВО «Свобода» та «Народний фронт» питання безпеки розглядаються, проте не в національному контексті.

3. У програмах партій присутній опис складових національної безпеки, проте переважно лише у вузькому «воєнному» її розумінні².

4. Корупція визнається стратегічно важливою проблемою, проте діапазон трактування явища та шляхів боротьби теж строкатий – від «боротьби з корупцією, що становить загрозу національній безпеці України і її майбутньому» («Громадянська Позиція») до «корупції – на вила» (РП Олега Ляшка).

5. Мінімальна увага приділяється раціональним пропозиціям розв'язання актуальних проблем, часто з апелюванням до психологічних компонентів³ чи навіть до «влади зв'язків»⁴ [10].

6. Спільною характеристикою для усіх програм є присутність емоційно забарвлених популістичних гасел⁵.

Отож бачимо, що в нормативному аспекті відсутня чіткість розуміння проблем та актуальності питань національної безпеки у політиці політичних партій. Практичний же аспект відзначається не лише поверхневим трактуванням вагомості національної безпеки, а й реальними дестабілізуючими факторами, що проявляються у партійній діяльності. В науковій літературі відзначаються, що ефективність механізму забезпечення національної безпеки багато в чому визначається тим, наскільки він здатний сприяти:

- збереженню єдності та інтегрованості нації;
- стабільності та прогнозованості суспільних відносин;
- інституалізації політичних інститутів;
- виробленні та підтримці національно-культурних цінностей;

²«Забезпечити територіальну цілісність країни і запобігти сепаратизму» (Опозиційний Блок), «відновлення територіальної цілісності України, звільнення її від терористів, іноземних військ та найманців» (Народний Фронт).

³«Почне працювати суспільний антикорупційний корпус, до складу якого увійдуть безкомпромісні ветерани воєнних дій на Сході» – РП Олега Ляшка.

⁴«Маючи міцні зв'язки з керівниками провідних країн світу, «Батьківщина» та її лідер Ю.Тимошенко доб'ється запровадження максимально жорстоких санкції проти Росії» – ПП «Батьківщина».

⁵«Мир будь – якою ціною», «терміново закупити високоефективну зброю і техніку», «П'ята колона Кремля буде виявлена і ліквідована», «300 спартанців, а не запроданців у парламенті» – ПП «Батьківщина».

- подоланню політичних, військових, економічних, соціальних криз;
- забезпеченню передумов стабільного розвитку [4].

Вважаємо, що саме національна єдність українського народу є основним гарантом та атрибутом забезпечення національної безпеки держави загалом. Тільки через усвідомлення цілісності, особливості своєї нації, приналежності до неї та готовності відстоювати спільні та погоджені цінності, з'являється високий потенціал до якісного державотворення, інституалізації та стабільного розвитку.

Національна єдність vs регіоналізація

Наукові напрацювання пропонують конкретну, та на нашу думку, першочергову та єдино ефективну модель реформ для розвитку. Як дуже влучно зазначає Ю. Шайгородський що політична наука не тільки покликана прогнозувати ймовірні соціальні та політичні процеси, окреслюючи тенденції розвитку, визначаючи пріоритети та конкретизуючи небезпеки, науковці також мали б корегувати вектори суспільно розвитку, оскільки саме ці вектори формують ціннісні настановлення і конкретизують уявлення про майбутнє [27]. В ідеалі, ось таке наукове корегування можливе лише за умови звернення до пропозиції науковців конкретних учасників політичного процесу. Як відзначає О. Зорич ідентифікаційні суперечності української нації значною мірою зумовлені специфікою політичної ситуації в Україні, де громадські організації та політичні партії здобули статус важливих агентів впливу на суспільно-політичне життя, формування ціннісних орієнтирів та стратегій розвитку суспільства [7].

Національна єдність – це не лише необхідна передумова для демократизації [24], але і надійний базис для активного громадянського суспільства та злагодженої системи національної безпеки. А коли в суспільстві наявний очевидний чи латентний розкол, то національна єдність знаходиться під загрозою (зародження взагалі чи подальшого існування).

Соціальні розколи, які за теорією С. Ліпсета та С. Роккана, лягли в основу створення перших політичних партій, все частіше стають інструментами їх маніпулювання в українських реаліях. Сьогодні в науковому лексиконі вітчизняної політичної науки з'являються терміни «регіональні партії» чи «регіональні режими» [25, 28], хоча і не існує жодного юридичного підґрунтя для таких інститутів. Тобто замість інтеграції нації спостерігаються зворотно направлені процеси, які слугують меркантильним електоральним цілям політичних партій. Як дуже влучно зазначила дослідниця О. Зорич, однією із провідних технологій підсилення ідентифікаційних суперечностей української нації було насадження та відтворення наперед визначених ідентитетів, що ділили населення на «своїх» та «чужих» [7; 8]. В основному оперуючи фактором мови та історично-культурних цінностей політики начеписали своєрідні ярлики на населення різних регіонів, тим самим на психологічному, а уже потім і соціально-політичному рівнях, продиференціювали населення. Замість використання практики ефективної та дієвої, наприклад американської, політики «єдності в різноманітті», українське суспільство за посередництвом окремих громадських організацій та політичних партій набуло статусу роздвоєного, штучно створеного, що поставало перед вибором між альтернативами: «Європа або Росія», «демократія або авторитаризм», «реформи або стабільність» тощо [7;8].

Така цілеспрямована політика партій має конкретну електоральну мету – голоси тієї чи іншої частини населення, апеляція до їх цінностей та преференцій (які попередньо «сформовані» тими ж політичними силами) дозволяє продемонструвати ідеологічну

близькість між партіями та конкретними регіонами. Як наслідок, партії в країні пропагують та стимулюють не єдині національні цінності та ідеї, а формують «ринок ідентичностей» [7; 8], нівелюючи основне правило економіки «попит породжує пропозицію», адже спочатку самі агрегують цей «попит», у вигляді конкретних релігійних, економічних, етнічних, лінгвістичних розбіжностей, що ідентифікуються з конкретною часткою електорату, а потім у вигляді «пропозиції» подають популістичні, емоційно забарвлені гасла політичних сил. PR- технології, закони маркетингу та маніпуляції на рівні психологічних установок виступають основними інструментами досягнення мети. Кінцевою ж самоціллю є доступ до владних ресурсів – окремого регіону чи країни в цілому. Населення країни сприймається лише як ресурс для забезпечення власного майнового та владного статусу [27]. Аналіз програмних документів політичних партій ще раз підтверджує дану гіпотезу, адже чіткої тенденції до національної єдності не простежуються у жодній з них.

Політична нація – основа національної безпеки держави.

Перефразовуючи тезу Х. Арентд, особлива «банальність зла» політиків тут полягає в тому, що науковці у своїх численних напрацюваннях пропонують конкретні схеми популяризації та імплементації національної ідеї на українському підґрунті. Наприклад особливої уваги заслуговує такий варіант:

– національна ідея – національна стратегія (стратегема) – національна єдність політична нація.

Національна ідея у ньому трактувалася б як «суспільний проект загальнонаціонального масштабу, невід’ємною частиною якого є певне уявлення про об’єктивне становище нації, її цінності й проблеми, а також загальнонаціональні цілі та шляхи їх досягнення» [11, с. 633].

Інструментом реалізації має стати національна стратегема – «певна ідея, абстракція стратегії поведінки, що має привести до успіху, акумулює основні цілі розвитку спільноти задля втілення досягнень сучасної цивілізації та забезпечення заможного й щасливого життя громадян держави» [13, 26]. За умов існування консенсусу серед політичних сил щодо основних політичних цінностей та сценарію подальшого національного розвитку виникають передумови для національної єдності суспільства. Кінцевою метою такої політичної інженерії має стати українська політична нація, яка цінує свою єдність та не бажає її втрачати. Основним каменем спотикання запропонованої моделі є відсутність політичної волі еліт йти цим шляхом, особливо на фоні відсутності конкретних, дієвих та сталих запитів громадянського суспільства на системні зміни.

Підсумовуючи та визначаючи перспективи подальших наукових досліджень, повернемося до основного проблемного питання. Отож, як показує наше дослідження, політичні партії в Україні, швидше за все, виступають дестабілізуючим фактором для забезпечення національної безпеки держави. Національна ідея та національні інтереси не є прерогативою їх функціонування. Політичні партії, що давно перетворились на виборчі проекти, єдиною метою яких є здобуття та утримання влади, а аж ніяк не представлення та лобювання інтересів населення з метою пошуку суспільного консенсусу, що помітно знижує рівень національної безпеки держави. Влучно зазначив А. Курас, як влада, так і опозиція неспроможні ефективно протидіяти цим тенденціям, а іноді банально зацікавлені у їх збереженні, використовуючи це як додатковий аргумент у боротьбі з політичними опонентами [12]. Орієнтація на національні інтереси та єдність може змінити не лише

русло розвитку партійної системи України, а й взагалі дати поштовх новому рівню «усвідомленої» власної державності.

Список використаної літератури

1. Бевз Т. особливості участі політичних партій в АР Крим у електоральних процесах першого десятиліття XXI ст. / Т. Бевз // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2017. – Вип. 2. – С. 230-264 ; Bevz T. osoblyvosti uchasti politychnykh partii v AR Krym u elektoralnykh protsesakh pershoho desiatylittia XXI st. / T. Bevz // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2017. – Vyp. 2. – S. 230-264.
2. Власюк О. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибр. наук. праці / О. Власюк. – Київ : Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2016. – 528 с. ; Vlasiuk O. Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky : vybr. nauk. pratsi / O. Vlasiuk. – Kyiv : Nats. in-t stratehichnykh doslidzhen, 2016. – 528 s.
3. Довіра громадян України до суспільних інститутів [Електронний ресурс] : результати соціологічного дослідження // Центр Разумкова. - 2018. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2018_06_press_release_ua.pdf ; Dovira hromadian Ukrainy do suspilnykh instytutiv [Elektronnyi resurs] : rezultaty sotsiolohichnoho doslidzhennia // Tsentr Razumkova. - 2018. – Rezhym dostupu : http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2018_06_press_release_ua.pdf
4. Загрівенко В. Б. Роль парламентських політичних партій у формуванні політики національної безпеки України : дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 / Володимир Борисович Загрівенко; Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ, 2011. - 190 с. ; Zahryvenko V. B. Rol parlamentskykh politychnykh partii u formuvanni polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainy : dys. ... kand. polit. nauk : 21.01.01 / Volodymyr Borysovykh Zahryvenko; Nats. in-t strateh. doslidzh. – Kyiv, 2011. - 190 s.
5. Зорич О. Громадські організації та політичні партії як генератори провідних ідентифікаційних суперечностей української нації / О. Зорич // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2015. – Вип. 5-6. – С. 325-339. ; Zorych O. Hromadski orhanizatsii ta politychni partii yak heneratory providnykh identyfikatsiinykh superechnostei ukrainskoi natsii / O. Zorych // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2015. – Vyp. 5-6. – S. 325-339.
6. Зорич О. Громадські організації в Україні як суб'єкти формування громадянської ідентичності: криза чи відродження? / О. Зорич // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2014. – Вип. 6. – С. 44-56 ; Zorych O. Hromadski orhanizatsii v Ukraini yak subiekty formuvannia hromadianskoi identychnosti: kryza chy vidrodzhennia? / O. Zorych // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2014. – Vyp. 6. – S. 44-56.
7. Кармазіна М. Підґрунтя формування регіональних політичних режимів в Україні / М. Кармазіна // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2017. – Вип. 2. – С. 4-43 ; Karmazina M. Pidgruntia formuvannia rehionalnykh politychnykh rezhymiv v Ukraini / M. Karmazina // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2017. – Vyp. 2. – S. 4-43.

8. Конфисахор А. Психология власти / А. Конфисахор. – 2-е изд., перераб. и доп. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 235 с. ; Konfisakhor A. Psikhologiya vlasti / A. Konfisakhor. – 2-e izd., pererab. i dop. – Sankt-Peterburg : Piter, 2004. – 235 s.

9. Концептуальні засади визначення національної ідеї: доповідна записка ІПіЕНД НАН України, підготовлена за дорученням Кабінету Міністрів України, 2004 р. // Курас І. Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення / І. Ф. Курас. – Київ : Генеза, 2004. – С. 633 – 647 ; Kontseptualni zasady vyznachennia natsionalnoi idei : dopovidna zapyska IPiEND NAN Ukrainy, pidhotovlena za doruchenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy, 2004 r. // Kuras I. F. Etnopolitologhiia. Pershi kroky stanovlennia / I. F. Kuras. – Kyiv : Heneza, 2004. – S. 633 – 647.

10. Курас А. І. Національна безпека України: військово-політичні парадигми / А.І. Курас // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 2014. – Вип. 2. – С. 230-240 ; Kuras A. I. Natsionalna bezpeka Ukrainy: viiskovo-politychni paradyhmy / A. I. Kuras // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2014. – Vyp. 2. – S. 230-240.

11. Маніфест [Електронний ресурс] // Об'єднання «Самопоміч». – Режим доступу : <https://samopomich.ua/ideology/> ; Manifest [Elektronnyi resurs] // Obiednannia «Samopomich». – Rezhym dostupu : <https://samopomich.ua/ideology/>

12. Перегуда Є. Взаємодія політичних сил як фактор формування національних політичних стратегій / Є. Перегуда // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2014. – Вип. 3. – С. 162-171 ; Perehuda Ye. Vzaiemodiia politychnykh syl yak faktor formuvannia natsionalnykh politychnykh stratehii / Ye. Perehuda // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2014. – Vyp. 3. – S. 162-171.

13. Передвиборча програма політичної партії «Опозиційний блок» [Електронний ресурс] // Опозиційний блок. – Режим доступу : <http://opposition.org.ua/uk/platform.html> ; Peredvyborcha prohrama politychnoi partii «Opozytsiinyi blok» [Elektronnyi resurs] // Opozytsiinyi blok. – Rezhym dostupu : <http://opposition.org.ua/uk/platform.html>

14. Програма політичної партії «Батьківщина» [Електронний ресурс] // Батьківщина. – Режим доступу : <https://ba.org.ua/programm/> ; Prohrama politychnoi partii «Batkivshchyna» [Elektronnyi resurs] // Batkivshchyna. – Rezhym dostupu : <https://ba.org.ua/programm/>

15. Програма політичної партії Блок Петра Порошенка «Солідарність» [Електронний ресурс] // Солідарність : Блок Петра Порошенка. – Режим доступу : http://solydarnist.org/wp-content/uploads/2015/12/programa_solidarnist.pdf ; Prohrama politychnoi partii Blok Petra Poroshenka «Solidarnist» [Elektronnyi resurs] // Solidarnist : Blok Petra Poroshenka. – Rezhym dostupu : http://solydarnist.org/wp-content/uploads/2015/12/programa_solidarnist.pdf /

16. Програма політичної партії ВО «Свобода» [Електронний ресурс] // Всеукраїнське об'єднання «Свобода». – Режим доступу : <https://svoboda.org.ua/party/program/> ; Prohrama politychnoi partii VO «Svoboda» [Elektronnyi resurs] // Vseukrainske obiednannia «Svoboda». – Rezhym dostupu : <https://svoboda.org.ua/party/program/>

17. Програма політичної партії «Громадянська позиція» [Електронний ресурс] // Громадянська позиція. – Режим доступу : <https://gp.org.ua/pro-partiyu/programa-partii> ; Prohrama politychnoi partii «Hromadianska pozytsiia» [Elektronnyi resurs] // Hromadianska pozytsiia. – Rezhym dostupu : <https://gp.org.ua/pro-partiyu/programa-partii>

18. Програма політичної партії «За життя» (в новій редакції) [Електронний ресурс] // Опозиційна платформа – за життя. – Режим доступу :

<http://zagittya.com.ua/party/programma.html> ; Prohrama politychnoi partii «Za zhyttia» (v novii redaktsii) [Elektronnyi resurs] // Opozytsiina platforma – za zhyttia. – Rezhym dostupu : <http://zagittya.com.ua/party/programma.html>

19. Програма «Народного фронту» - «Відновлення України» [Електронний ресурс] // Народний фронт. – Режим доступу : <http://nfront.org.ua/program> ; Prohrama politychnoi partii «Za zhyttia» (v novii redaktsii) [Elektronnyi resurs] // Opozytsiina platforma – za zhyttia. – Rezhym dostupu : <http://zagittya.com.ua/party/programma.html>

20. План Ляшка [Електронний ресурс] // Радикальна партія Олега Ляшка. – Режим доступу: <http://liashko.ua/program> ; Plan Liashka [Elektronnyi resurs] // Radykalna partiia Oleha Liashka. – Rezhym dostupu: <http://liashko.ua/program>

21. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – №31. – С. 241 ; Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 r. № 2469-VIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2018. – №31. – S. 241.

22. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №39. – С. 351 ; Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 r. № 964-IV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2003. – №39. – S. 351.

23. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 24.09.2015 №555/2015. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> ; Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 2 veresnia 2015 roku «Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy» [Elektronnyi resurs] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.09.2015 №555/2015. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>

24. Растоу Д. Переходы к демократии: попытка динамической модели / Д. Растоу // Полис. Политические исследования. – 1996. – № 5. – С. 5–15 ; Rastou D. Perekhody k demokratii: popytka dinamicheskoy modeli / D. Rastou // Polis. Politicheskie issledovaniya. – 1996. – № 5. – S. 5–15.

25. Ротар Н. Вибори як механізм формування та динаміки регіонального політичного режиму у Чернівецькій області / Н. Ротар // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2018. – Вип. 1. – С. 205–227 ; Rotar N. Vybyory yak mekhanizm formuvannia ta dynamiky rehionalnoho politychnoho rezhymu u Chernivetskii oblasti / N. Rotar // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2018. – Vyp. 1. – S. 205–227.

26. Рудакевич О. Українська національна стратегія початку ХХІ століття / О. Рудакевич // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2018. – Вип. 2. – С. 143–159 ; Rudakevych O. Ukrainska natsionalna stratehema pochatku KhKhI stolittia / O. Rudakevych // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2018. – Vyp. 2. – S. 143–159.

27. Шайгородський Ю. Роль громадянського суспільства у становленні нової політичної реальності / Ю. Шайгородський // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2014. – Вип. 3. – С. 136–152 ; Shaihorodskiy Yu. Rol hromadianskoho suspilstva u stanovlenni novoi politychnoi

realnosti / Yu. Shaihorodskyi // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2014. – Vyp. 3. – S. 136–152.

28. Ясінська А. Підстави формування регіональних політичних режимів у Харківській області (1991-2017 рр.) / А. Ясінська // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2018. – Вип. 1. – С. 176–204 ; Yasinska A. Pidstavy formuvannia rehionalnykh politychnykh rezhymiv u Kharkivskii oblasti (1991-2017 rr.) / A. Yasinska // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2018. – Vyp. 1. – S. 176–204.

29. Broder S. The Party's over: the Failure of Politics in America / S. Broder. – New York : Harper & Row, 1972. – 280 p.

30. Lapalombara J. Political Parties / J. Lapalombara, J. Anderson // Encyclopaedia of Government and Politics / ed. by M. Hawkesworth, M. Kogan. – London : Routledge, 2001. – Vol. 1. – P. 393-412.

31. Sanjeev Kumar H. M. Domestic Politics of National Security: Challenges and Compulsions under a Multi Party Coalition Government / H. M. Sanjeev Kumar // The Indian Journal of Political Science. – 2006. – Vol. 67, № 2. – P. 221-232.

32. Omotola J. S. Political Parties and the Quest for Political Stability in Nigeria / J.S. Omotola // Taiwan Journal of Democracy. – 2019. – Vol. 6, № 2. – P. 125-145.

33. Paleri P. National Security: Imperatives and Challenges / P. Paleri. – New Delhi : Tata Mcgraw-Hill Pub. Co., 2008. – 521 p.

34. Rokkan S. Citizens, Elections and Parties: Approaches to the Comparative Study of the processes of development / S. Rokkan. – Colchester : ECPR Press, 2009. – 488 p.

35. Rowaan R. Dutch Political Party Origins. Tracing Back the Isomorphic Roots of the Earliest Party Organizations in the Netherlands [Electronic resource] / R. Rowaan. – Mode of access : <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/35047/Rowaan%2C%20Rembrandt-s0700223-ReMa%20Thesis-2015.pdf?sequence=1>

36. Wolfers A. «National Security» as an Ambiguous Symbol / A. Wolfers // Political Science Quarterly. – 1952. – Vol. 67, № 4. – P. 481-502.

37. Zeeuw J. de. Political Party Development in Post-War Societies: The Institutionalization of Parties and Party Systems in El Salvador and Cambodia [Electronic resource] / J. de. Zeeuw; University of Warwick. – Mode of access : http://wrap.warwick.ac.uk/2133/1/WRAP_THESIS_Zeeuw_2009.pdf

38. Zelizer J. Arsenal of Democracy: The Politics of National Security from World War II to the War on Terrorism / J. Zelizer. – New York: Basic Books, 2010. – 583 p.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2019 р.

O. Balashova

POLITICAL PARTIES OF UKRAINE: STABILIZING OR DESTABILIZING FACTOR IN ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF THE STATE?

The main problematic issue of the article is analysis of the impact of political parties on the state of the national security of the country, and particularly in its political contest. The main methods used in the work are comparative (comparisons of legislation, programs of political parties, world and national political experience); content analysis of party programs; and general scientific methods of systematization and generalization of data and received results with the following extrapolation and interpretation of the specific tendencies.

Empirical researching of the role of political parties in ensuring the national security has become popular nowadays. The use of content analysis has allowed researching of the programs of political parties and presence/absence of the tendencies to stimulation of society the national unity in them. In addition, socio-political divisions in the country have been partly analyzed for identifying the root causes.

The author has concluded that the political parties are not only not interested in formation of the political nation and do not contribute to it, but they also bring significant imbalance to the sphere of the national security in general through promotion of the artificial regionalization of the electorate and public attitude in general. It has been determined that the national unity of the Ukrainian nation is the main guarantor and attribute of ensuring the state national security as a whole. Only through awareness of the integrity of the own nation, belonging to it and readiness to protect its common agreed values, there arise a high potential for the quality state building, institutionalization and stable development.

Political parties have turned into political projects, the sole purpose of which is only acquisition and retaining of power, thus, not representation and lobbying of the interests of the population for the sake of public consensus. Focusing on the national interests and unity can change not only the direction of party the system of Ukraine, but generally give a boost to the new level of the new “conscious” statehood.

Key words: political party, national security, national interests, national unity.

УДК 323(477):321.7

В.А. Гапоненко

ЧИ ЗАВЕРШИЛАСЬ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ?

У статті розглядаються основні особливості функціонування демократичних політичних інститутів в Україні в контексті їхньої здатності забезпечувати основні принципи демократії та відповідним чином регламентувати поведінку громадян. З'ясовано, що реалізації принципу поділу влади перешкоджає дуалізм виконавчих повноважень, що є наслідком несистемних правок до Конституції України, зумовлених революційними подіями та тиском громадськості; принципу народовладдя – популізм, нестабільність виборчого законодавства, абсентеїзм або несвідомий вибір частини виборців; плюралізму – слабкість партійної системи та інститутів громадянського суспільства, поза ідеологічний характер діяльності та взаємодії партій між собою в форматі передвиборчих та парламентських коаліцій; свободи слова – заангажованість ЗМІ.

Доведено, що попри формальну наявність всіх демократичних інститутів, інституціоналізація демократії в Україні як процес формування здатності політичних інститутів створювати певні норми і правила політичної діяльності, не завершилась, оскільки на поведінку та цінності політичної еліти та громадян впливають неформальні авторитарні практики.

Це вказує на пріоритетні завдання державної політики у цій галузі. Серед них: завершення конституційної реформи у питанні розподілу владних повноважень виконавчої гілки влади та, вноормування діяльності політичних партій, опозиції, лобістських